

Спеціалізованій вченій раді
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
ДФ 41. 051. 014

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
завідувача лабораторією психології особистості імені П.Р. Чамати Інституту
психології імені Г.С. Костюка НАНП України Сердюк Людмили Захарівни
на дисертаційне Гудімової Алісар Халєдівни «Поведінкові патерни
користувачів соціальних мереж як умова їх психологічного благополуччя»,
представлене на здобуття наукового ступеня PhD у галузі психології,
спеціальність 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження А.Х. Гудімової зумовлена суспільним запитом на наукові розробки ефективних психологічних технологій покращення якості життя особистості. Прагнення до психологічного благополуччя є однією із основних рушійних сил особистісного зростання і важливою умовою якості життя особистості, тому проблема його набуття і підтримки стала предметом численних психологічних досліджень. Соціальні мережі стали способом життя сучасної молоді, змінюючи характер їх міжособистісної взаємодії, вони призводять до спрощення міжособистісної комунікації. Очевидно, що ступінь активності користувачів у соцмережах має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед позитивних можна відмітити можливість отримувати інформацію, підтримувати зв'язок з близьким оточенням та ділитися важливими моментами свого життя з іншими. Негативні наслідки проявляються у проявах страху щось упустити, фантомного вібраційного синдрому, постійній потребі бути онлайн, труднощах виходу із соцмереж та порушенні сну. Тому вирішення проблеми надмірної онлайн залученості та активності користувачів у соцмережах, особливостей поведінки,

що з часом може трансформуватися у адикцію є важливим завданням психологічної науки і практики.

Дослідження є дуже своєчасним з огляду на посилення впливу соцмереж в умовах пандемії COVID-19. Адже соціальна ізоляваність призводить до загострення потреби у приналежності, внаслідок чого збільшується час проведення у соцмережах, що, в цьому аспекті, має позитивний вплив на психологічний стан користувачів, оскільки сприяє умовній соціалізації та відволіканню від негативних думок.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження А.Х. Гудімової є беззаперечною і зумовлена суспільним запитом на наукові розробки покращення якості життя особистості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження А.Х. Гудімової є результатом комплексного науково обґрунтованого дослідження, виконаного авторкою на високому теоретико-методологічному рівні. Холістичний розгляд проблеми суттєво доповнює наявні дослідження феномену психологічного благополуччя у контексті онлайн взаємодії. Поставлена мета та завдання дослідження є свідченням наукової компетентності авторки. Дисертаційне дослідження Алісар Халедівни Гудімової характеризується науковою новизною і має велику перспективу подальшої реалізації та втілення в психологічну практику.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що *вперше*: здійснено порівняльний аналіз впливу соцмереж на психологічний стан українських користувачів у умовах повсякденного життя та в самоізоляції; з'ясовано особливості взаємозв'язку самосвідомості підлітків та юнаків із залученістю у соціальні мережі; розроблено теоретико-методологічну модель проблемності використання соціальних мереж та їх негативного впливу на психологічне благополуччя користувачів; здійснено переклад, адаптацію та доведено валідність зарубіжних діагностичних шкал психологічного благополуччя та

соціально-мережевого розладу; з'ясовано, що предикторами залежності від соцмереж є напружені стосунки з батьками, сором'язливість, інтроверсія та схильність до невротичних та депресивних станів; продемонстровано відмінності психологічного профілю користувачів в залежності від типу активності та часу проведеного онлайн.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що встановлена специфіка впливу соцмереж на психологічне благополуччя юних користувачів може застосовуватися в процесі психологічної діагностики. Апробований та адаптований у дослідженні методичний інструментарій може стати соціально-психологічною складовою оцінювання ступеню соціально-мережевого розладу.

Прикладне значення отриманих результатів також полягає у можливості використання матеріалів дисертації у процесі підготовки майбутніх психологів, під час викладання соціальної психології, вікової психології, клінічної психології у закладах вищої освіти, а також для розробки навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на якісні зміни у використанні соцмереж та розвитку адекватної онлайн поведінки молоді. Отримані дані можуть бути застосовані при реалізації реабілітаційних програм для юних користувачів з проявами ознак соцмережових розладів.

Загалом, слід відзначити, що дисертантка своєю роботою показала високий рівень кваліфікації, вміння на теоретичному та практичному рівні виконувати поставлені завдання. Робота логічна і послідовна за своєю структурою. Джерельна база, опрацьована дисертанткою, відзначається великою кількістю, їх широтою та глибоким аналізом, включаючи джерела іноземною мовою. Застосування адекватних методів статистичної обробки, отриманих емпіричних даних сприяє досягненню мети дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, належним чином обґрунтовані, чітко продумана послідовність викладення матеріалу.

У роботі належним чином обґрунтовано актуальність дослідження, розкрито специфіку наукової проблеми, показано необхідність проведення дослідження саме із залученням користувачів підліткового та юнацького віку як у теоретичному, так і практичному аспекті.

У першому розділі дисертації представлено результати теоретичного аналізу літератури відповідно до першого завдання дисертаційного дослідження. Ретельний та ґрунтовний аналіз великої кількості праць вітчизняних та зарубіжних науковців з проблеми дослідження дало можливість авторці визначити сутність феномену психологічного благополуччя, роль самосвідомості юних користувачів у характері використання соцмереж та фактори впливу онлайн взаємодії на їх психологічний стан. Результатом цього розділу є розробка теоретичної моделі впливу соцмереж на психологічний стан юних користувачів, яка дозволяє встановити, що внаслідок суттєвих змін у способі спілкування та взаємодії людей відбуваються зміни соціальної перцепції та порушення психологічного благополуччя.

У другому розділі дисертації реалізовано дослідження методологічних підходів до вивчення специфіки поведінки онлайн та її впливу на психологічний стан юних користувачів. Дисертантка цілісно розглянула дану проблему, звертаючи особливу увагу на підходи позитивної та медичної психології, філософії, психології взаємодії особистостей у віртуальному просторі, теорії залученості у соціальні мережі та інтернет-залежності. Досліджені наукові підходи стали підґрунтям для моделі проведення емпіричного дослідження. Для реалізації другого завдання дисертаційного дослідження обґрунтовано адекватний діагностичний інструментарій, зокрема, адаптовано іноземні шкали для дослідження психологічного благополуччя та соціально-мережевого розладу.

Заслуговує позитивного відзначення обсяг вибірки досліджуваних – 516 осіб у віці від 15 до 21 року, що дозволило провести всебічний аналіз досліджуваної проблеми. У цілому, процедура емпіричного дослідження

свідчить про валідність і надійність методичного забезпечення; застосування релевантних методів математичної статистики та інтерпретації даних забезпечили надійність і вірогідність отриманих емпіричних результатів дисертаційного дослідження.

У третьому розділі дисертаційного дослідження реалізовані друге, третє та четверте завдання дисертаційного дослідження. Встановлено: що соціальні мережі мають амбівалентний вплив на психологічне благополуччя юних користувачів. Домінуючим фактором цього впливу є характер проведення часу користувачами у соцмережах. Автором встановлено, що через пасивний патерн залучення у соцмережі у користувачів є прояви порушення психологічного благополуччя та загострення переживання актуальної самотності як у повсякденності, так і під час самоізоляції через пандемію COVID-19.

Отримані результати дослідження стали основою для розробки практичних рекомендацій для створення корекційно-реабілітаційної програми щодо допомоги користувачам з надмірною залученістю у соцмережі.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Аналіз змісту публікацій за темою дисертації свідчить про достатньо повне висвітлення основних результатів дослідження у 25 публікаціях, зокрема: 1 одноосібній статті у колективній монографії, у 4 одноосібних статтях у фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз даних, у 2 одноосібних статтях – у періодичних наукових фахових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, у 1 статті у закордонному фаховому виданні, що проіндексовано у базі даних Web of Science Core Collection, у 17 публікаціях – тезах виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Таким чином, якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних стосовно поставлених завдань методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення

отриманих емпіричних результатів, свідчать про їх достовірність, а також належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумнівів щодо процедурно-діагностичного перебігу емпіричного дослідження та інтерпретації його результатів.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Ознак порушення дисертантом академічної доброчесності не встановлено. Про це свідчать результати перевірки рукопису дисертації А.Х. Гудімової за автоматизованою системою «UNICHECK».

У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, все ж вважаємо за доцільне вказати деякі дискусійні положення та висловити зауваження й побажання до окремих результатів дослідження.

1. Здійснивши ґрунтовний аналіз теоретичної бази дослідження, його авторка обґрунтовує теоретичною основою дослідження комплексний підхід, що містить концептуальні положення холістичного, філософського, позитивно-психологічного, медичного, підходів. Хотілось би почути більш змістовне пояснення стосовно яких саме концептуальних положень цих підходів йдеться в роботі.

2. На наш погляд, більш детальної інтерпретації потребують окремі емпіричні результати, що стосуються специфіки впливу взаємовідносин із друзями та родиною як провокуючого фактору надмірної залученості у соцмережі (с. 149 дисертації).

3. Одним із базових понять дисертації є «соціально-мережевий розлад», яке авторка висвітлює синонімічно з поняттям «адикції» чи «залежності» від соцмереж. Варто було б в теоретичному розділі дисертації детальніше висвітлити співвідношення даних понять.

Проте, висловлені зауваження жодним чином не знижують наукової цінності цього актуального, цілісного, самостійного дослідження та викладених

у ньому наукових результатів. Вони мають дискусійний характер і не можуть вплинути на обґрунтовану вище загальну високу оцінку роботи.

Висновок:

Дисертаційна робота «Поведінкові патерни користувачів соціальних мереж як умова їх психологічного благополуччя» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що мають широкий спектр їх застосування і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання для психологічної науки та практики.

Робота відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р. «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що висувуються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Гудімова Алісар Халедівна заслуговує здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент –

доктор психологічних наук, професор,
завідувач лабораторією психології
особистості імені П. Р. Чамати Інституту
психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Людмила СЕРДЮК

